

Posudek oponenta habilitační práce

Název habilitační práce: **Interakce ve výuce anglického jazyka na vysoké škole pohledem konverzační analýzy**

Autor: Mgr. František Tůma, Ph.D.

Oponent: doc. PaedDr. Monika Černá, Ph.D.

Obor: Anglický jazyk

Jako habilitační práci autor předkládá monografii, která byla publikována na Masarykově univerzitě v Brně: Tůma, F. (2017). *Interakce ve výuce anglického jazyka na vysoké škole pohledem konverzační analýzy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-8887-0. Téma práce je jasně vymezeno a název práce mu odpovídá. Zaměření na vysokoškolskou výuku je ojedinělé a doplňuje poznatky o interakci na nižších stupních vzdělávání.

Autor práce formuluje cíle v několika rovinách. Zastřešujícím cílem je přispět k poznání interakce ve výuce anglického jazyka na vysoké škole, metodologickým cílem je představit a využít konverzační analýzu pro zkoumání interakce ve třídě. V rovině teoretické je cílem poukázat na mezioborovost výzkumu interakce ve třídě, v rovině empirické pak popsat, jak vyučující a studenti ve výuce angličtiny interagují.

Co se týká struktury práce, text je přehledně a logicky členěn do devíti kapitol. V úvodní kapitole autor formuluje cíle knihy a poznámky k terminologii. V Kapitole 2 shrnuje východiska pro vlastní výzkum – vymezuje předmět výzkumu, interakci ve třídě, zasazuje jej do kontextu edukační lingvistiky; dále se zabývá vztahem edukační lingvistiky a oborových didaktik (didaktiky cizích jazyků a didaktiky anglického jazyka) a shrnuje pedagogická a (socio)lingvistická východiska. Kapitoly 3 a 4 jsou věnovány metodologii, podrobně je představena konverzační analýza jako teoreticko-metodologický rámec autorem realizovaného výzkumu, dále následuje specifikace kontextu a procesů sběru dat a představení konkrétních analytických postupů. V Kapitolách 5 až 8 autor popisuje interakci ve frontální výuce anglického jazyka na vysoké škole, zaměřuje se konkrétně na střídání replik, opravy, střídání kódů a interakci následující po studentských referátech. Obsahem poslední kapitoly (Kapitola 9) je diskuse a shrnutí závěrů.

Při hodnocení publikace je nutné ocenit, že autor vychází z úctyhodného množství zahraniční i domácí literatury (375 položek). Dalším pozitivem je autorův tzv. tematický přístup ke zkoumanému problému, zde konkrétně k interakci ve třídě. Tento přístup je naprosto v souladu se současným měnícím se charakterem vědy a požadavkem interdisciplinarity, jejíž uplatnění pomáhá vyrovnávat disciplinární jednostrannosti. Realizace takového přístupu od vědce vyžaduje odvahu vykročit z rámce tradičních vědních disciplín a pohlížet na problém z různých perspektiv. Autor svůj výzkum interakce ve třídě tedy koncipuje jako interdisciplinární, vstupuje do něj edukační lingvistika, (socio)lingvistika a didaktika anglického jazyka,

s uplatněním konverzačněanalytického přístupu. Koncepti výzkumu a využití konverzační analýzy pro zkoumání interakce ve třídě lze označit v českém kontextu za novátorské.

Konverzační analýza si klade za cíl jevy detailně zachytit a popsat, což odpovídá cílům základního výzkumu, o který se zde jedná. Nesnaží se tudíž, což autor jasně uvádí, zachycené jevy hodnotit a interpretovat. To však může být částečně limitující pro teoretizaci a další mezioborový teoretický dialog.

Na realizovaném výzkumném šetření je také nutné ocenit délku zpracovaných videozáznamů (987 minut) a pracnost provedené analýzy. Výzkum byl realizován ve výuce jedné učitelky v rámci jednoho semináře. Nevýhodou tohoto designu je, že výsledky mohou být ovlivněny specifickým vyučovacím stylem učitelky, a to zejména preferováním určitých organizačních forem. Autor sice na s. 45 konstatuje, že „nasbíraná data obsahují široké spektrum činností a situací, které lze označit za charakteristické pro výuku angličtiny na vysoké škole“, včetně zastoupených organizačních forem výuky, ale v textu není nikde uvedeno, jaký segment výuky představuje analyzovaná frontální výuka, jaký párová a skupinová práce, a do jaké míry jsou tyto proporce charakteristické pro vysokoškolskou výuku – jsou v citované analýze vysokoškolské výuky tato data dostupná? Na druhou stranu je výhodou tohoto designu, že uvedená zjištění přinášejí hluboký vhled do interakce mezi učitelkou a studenty ve výuce anglického jazyka na vysoké škole (střídání replik, kódů, opravy, interakce po referátech studentů).

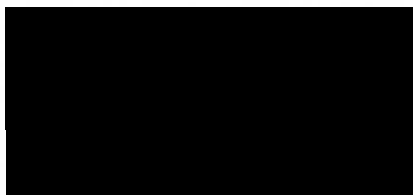
I když je výzkum situován do edukační lingvistiky a ve středu zájmu je jazyk ve vzdělávání, tedy popis interakce, nabízí autor určité přesahy do didaktiky cizích jazyků, ať již ve formě empirických zjištění, či metodologických východisek zkoumání interakce ve třídě. Jinými slovy, autor nahlíží na didaktiku cizích jazyků a edukační lingvistiku jako na komplementární výzkumné oblasti, které se mohou vzájemně obohacovat. Tento přístup vnímám pozitivně. Na několika dílčích případech je možné ilustrovat, kde vzniká prostor pro diskusi při obhajobě. V oblasti práce s chybou (s. 69) autor formuluje důležitý závěr, že pauza, tedy odložení hodnotícího tahu učitelkou, signalizuje nesprávnost studentovy odpovědi a vede k sebeopravě. Tento závěr autor podporuje odkazem na analýzy běžné konverzace (Schegloff et al., 1977). V cizojazyčné výuce se však student sám může opravit pouze tehdy, když si danou strukturu již dříve osvojil, ale v dané situaci ji z nějakých důvodů nepoužil správně (rozlišení tzv. *error* a *mistake*). Toto rozlišení, pro didaktiku cizích jazyků velmi důležité, autor považuje za irelevantní pro svůj výzkum (s. 107). Dále například na s. 66 a v diskusi na s. 85 autor dokumentuje, jaký má vliv fyzické uspořádání účastníků na průběh interakce a střídání mluvčích (ukázka 5.2). Domnívám se, že by o této interpretaci bylo možné diskutovat vzhledem k tomu, že se po celý semestr fyzické uspořádání neměnilo (obr. 4.1 na s. 49) a v jiných situacích tento vliv patrný nebyl. V Kapitole 7 autor pojednává o střídání kódů a konstatuje, že čeština byla využívána spontánně a smysluplně; dle mého názoru nelze například na základě popisu interakce na s. 124 (ukázka 7.8 – 7.10) učinit závěr o smysluplnosti využití češtiny bez uvažování v kontextu konkrétního obsahu a cíle. Výše uvedené příklady ukazují na určité limity použité metodologie, neboť výstupem byť sebekvalitnější analýzy je stále popis a bez zohlednění dalších proměnných nebo vědních disciplín je snaha o interpretaci problematická.

Z hlediska stylistického a jazykového je práce na velmi vysoké úrovni, je psána kultivovaným odborným jazykem. Po formální stránce je práce precizní.

Závěrečné hodnocení:

Není pochyb, že cíle stanovené v úvodu byly naplněny – práce přispěla k poznání interakce ve výuce anglického jazyka na vysoké škole. Autor navíc prokázal odvahu uplatnit nové metodologické postupy, což mu umožnilo získat nový či hlubší vhled do zkoumané problematiky, jak tato publikace potvrzuje.

Z výše uvedených důvodů předloženou habilitační práci Mgr. Františka Tůmy, Ph.D. jednoznačně doporučuji k dalšímu řízení.

doc. PaedDr. Monika Černá, Ph.D.

V Pardubicích dne 7. března 2019